

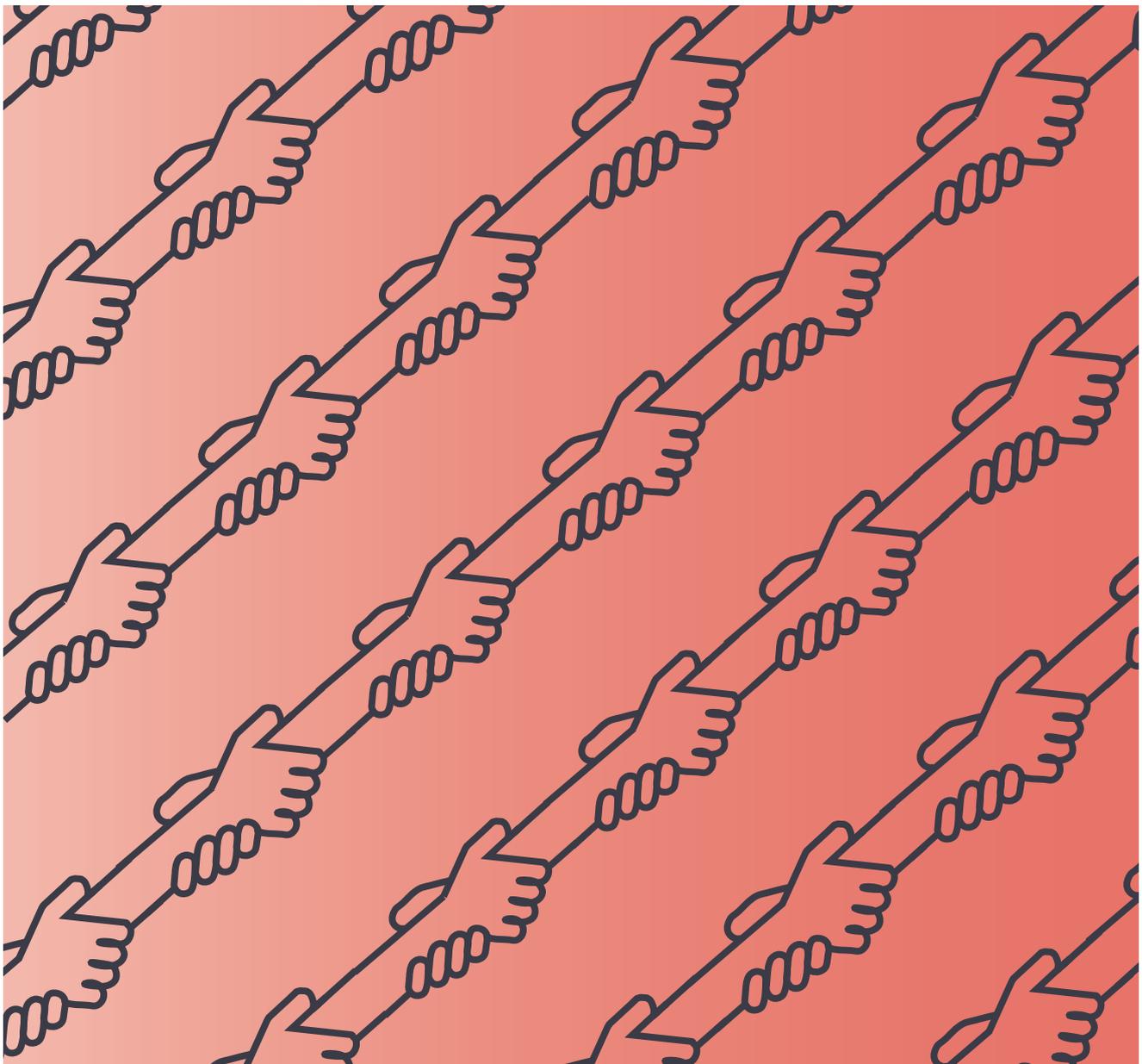
Гуманітарний опір

Номер 87 Вересень 2022 р.

Його етичне та оперативне значення

Мережевий
Документ

Х'юго Слім (Hugo Slim)

Про автора

Доктор Х'юго Слім є старшим науковим співробітником Інституту соціальної справедливості Лас Касас при Блекфрайарс-Холі Оксфордського університету та Інституту етики, права та збройних конфліктів при Школі державного управління ім. Блаватника.

Подяки

Висловлюю подяку д-ру Таліті Діас, Венді Фентон і Метью Фолі за допомогу в підготовці окремих частин цієї статті.

Humanitarian Practice Network (HPN)

ODI

203 Blackfriars Road

London SE1 8NJ

United Kingdom

Тел.: +44 (0)20 7922 0330

Факс: +44 (0)20 7922 0399

Ел. пошта: hpn@odi.org.uk

Веб-сайт: www.odihpn.org

Про МГП

Мережа гуманітарної практики (МГП) при Інституті розвитку закордонних країн (The Overseas Development Institute, ODI) є незалежним форумом, на якому працівники на місцях, керівники та політики в гуманітарному секторі обмінюються інформацією, аналізом та досвідом. Погляди та думки, висловлені в публікаціях МГП, не обов'язково виражають або відображають позицію Групи гуманітарної політики інституту ODI.

Ця робота має ліцензію CC BY-NC-ND 4.0.

Графіка обкладинки: Джесіка Реннолдсон (Jessica Rennoldson)

Мережевий документ

Номер 87 Вересень 2022 р.

HPN
Humanitarian
Practice Network

Гуманітарний опір: його етичне та оперативне значення

Зміст

Вступ	4
Що таке гуманітарний опір?	6
Гуманітарний опір і гуманітарна етика	13
Гуманітарний опір і міжнародне право	16
Дискредитація звичайної гуманітарної діяльності?	18
Гуманітарний опір — це гуманізм	21

Вступ

Вторгнення Росії в Україну та повернення військової диктатури в М'янмі нагадали світові про важливість гуманітарного опору. В обох країнах порятунок цивільного населення та надання допомоги організують групи опору, які однаковою мірою борються за перемогу та гуманізм, а тому одночасно стають на бік людського життя і людської свободи. Вони не є нейтральними, але вони є гуманітарними. У багатьох ситуаціях організації гуманітарного опору доносять допомогу до людей швидше і краще, ніж звичайні гуманітарні організації з нейтральних міжнародних агентств.

Організації гуманітарного опору заслуговують на повагу і підтримку, а сама концепція гуманітарного опору потребує більшого визнання. Звичайні міжнародні гуманітарні організації часто намагаються адекватно реагувати на страждання і несправедливість. Їхні нейтральні операції вимагають згоди не схильних до цього авторитарних режимів, які, як правило, з недовірою ставляться до їхніх ліберальних цінностей та їхніх західних прихильників. Бюрократичні процедури організацій та їх незліченні стандарти роблять їх повільними і витратними. Організації гуманітарного опору вже знаходяться на місцях, близько до людей, які потребують допомоги, і є більш сміливими у своїх гуманітарних діях. Їхня двоєдина боротьба за справедливість міцно ґрунтується на етиці і праві, що робить їх такими ж легітимними, як і звичайні гуманітарні організації, а часто й набагато більш легітимними в очах страждаючого населення.

Міжнародні гуманітарні організації і уряди, які їх фінансують, повинні підтримувати гуманітарний опір на місцевому рівні, як ми бачили останнім часом у Сирії, М'янмі, Україні і Тиграї. Але ідея гуманітарного опору може викликати жах у деяких так званих «принципових гуманітаріїв», які наполягають на тому, що гуманітарна діяльність завжди повинна бути абсолютно нейтральною й очолюватися переважно всесвітньо визнаними організаціями, такими як Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, агенції Організації Об'єднаних Націй (ООН) або іншими міжнародними неурядовими організаціями (МНУО). Формальне визнання гуманітарного опору або гуманітарної діяльності протистояння може бути політично небезпечним для їхніх нейтральних гуманітарних проєктів. Застосування назви «гуманітарна діяльність» до організацій опору може заплямувати традиційну гуманітарну діяльність і спричинити ризик плутанини нейтральних і незалежних співробітників з ангажованими гуманітарними організаціями.

У цій статті наводяться аргументи на користь гуманітарного опору як важливої етичної та правової форми організованої гуманітарної діяльності. Я стверджую, що ця фраза не є оксюмороном. Політично мотивована гуманітарна діяльність має добрий моральний сенс і є законною згідно з міжнародним правом в галузі прав людини (МППЛ) і міжнародним гуманітарним правом (МГП). Як і партизани за законами війни, ангажовані гуманітарні організації повинні

бути більш офіційно визнані в політиці та праві, щоб захистити той внесок, який вони роблять у рятування життя. Інакше міжнародні гуманітарні організації ризикують діяти за подвійними стандартами, зберігаючи мовчання про цінність гуманітарної діяльності протистояння і здійснюючи галас щодо власної важливості. В Україні, наприклад, міжнародні організації намагалися відповідати масштабам і значенню гуманітарної діяльності протистояння і намагалися колонізувати її, а не сприяти їй.¹

Стаття починається з декількох нещодавніх прикладів гуманітарного опору в дії. Це підкреслює значний внесок, який гуманітарний опір робить сьогодні, як і завжди, у захист та повагу до людського життя під час війни, диктатури та несправедливості. Потім я пояснюю, як гуманітарний опір інтегрується в більш широку політику і практику громадянського опору. Визначивши гуманітарний опір як специфічну практику, я потім досліджую його з точки зору етики як обов'язок чинити опір і відновлювати, а також обґрунтовую його юридично, показуючи, що нейтральна гуманітарна діяльність не є вимогою прав людини або гуманітарного права. Нарешті, я розглядаю дві потенційні проблеми, що виникають через те, що ангажовану допомогу називають гуманітарним опором: по-перше, ризик дискредитації, який може впливати з плутанини між гуманітарною діяльністю опору і нейтральною гуманітарною діяльністю; по-друге, гуманітарний опір як частина неправомірних рухів опору. Тут я зазначу, що порятунок життя людьми, які підтримують несправедливу справу, все ще заслуговує на епітет «гуманітарний», якщо зберігаються його основні цінності — гуманність і неупередженість, але не тоді, коли ті ж самі організації є співучасниками свідомої негуманності.

1 Stoddard, A., Harvey, P., Timmins, N. et al. (2022) Enabling the local response: emerging humanitarian priorities in Ukraine March–May 2022. London: Humanitarian Outcomes (www.humanitarianoutcomes.org/Ukraine_review_June_2022).

Що таке гуманітарний опір?

Гуманітарний опір, безсумнівно, такий же старий, як і самі війни, тиранія і несправедливість, але точний термін був винайдений нещодавно і є неологізмом в етиці, політиці і праві. Вперше я зіткнувся з терміном «гуманітарний опір» у праці Хачіґа Мурадьяна про важливу історію таємної мережі приватних осіб, церков і підприємств, які намагалися врятувати життя вірмен під час османського геноциду проти них у Першій світовій війні.² Сам Мурадьян спирається на більш раннє використання цього терміну Хільмаром Кайзером та іншими, які також писали про допомогу вірменам в османській Сирії.³ Опис Мурадьяном цієї мережі опору, яка об'єднувала місцеві, національні та міжнародні зусилля із захисту та порятунку вірмен, як «гуманітарний опір» здається мені влучним. Мережа здійснювала свої рятівні зусилля в політичній опозиції до османської політики, як правило, без згоди Османської імперії, а іноді й під особистим ризиком смертної кари, якщо їх викриють.

Гуманітарний опір є поширеним явищем в історії гуманітарної діяльності, і вірменський приклад Мурадьяна — це лише один випадок серед сотень. У ХХ столітті, з усіма його війнами і тиранами, було багато таких випадків, коли люди ставали на одну зі сторін у війні та виступали проти диктатури, які діяли відповідно до своїх політичних зобов'язань, вживаючи прямих дій для порятунку життя.⁴ Історики Голокосту зафіксували багато індивідуальних і колективних зусиль, спрямованих на порятунок єврейського народу від нацистського геноциду, спрямованого проти них. В історії Голокосту використовується термін «порятунок» і «рятівники» поряд з терміном «опір» для опису історій сотень хоробрих людей, які переховували і перевозили євреїв у безпечне місце або видавали фальшиві документи для їх безпечного проїзду.⁵ Історики Голокосту не використовують термін «гуманітарний опір», але вони могли б його використовувати. Політологи, як правило, говорять про «допомогу повстанцям» і «повстанське правління» у своєму нещодавньому аналізі рухів опору в Сирії та інших країнах.⁶ Соціологи пишуть про «цивільний опір» і «самозахист» у громадянських війнах, а також про «повсякденний спокій» під час конфлікту. Ці дослідження показують, як громади уникають нападів, зменшують їх ризики та підтримують соціальний та економічний капітал

-
- 2 Перше систематичне використання терміну, про яке мені відомо, належить Хачіґу Мурадьяну в роботі «Мережа опору: геноцид вірмен і гуманізм в Османській Сирії 1915-1918 рр.» (2021 р.) (*The resistance network: the Armenian genocide and humanitarianism in Ottoman Syria 1915–1918* (2021)). Ann Arbor: Michigan State University Press.
 - 3 Kaiser, H., Eskijian, L. and Eskijian, N. (2017) *At the crossroads of Der Zor: death, survival and humanitarian resistance in Aleppo 1915–1917*. Tampa: Signalman Publishing.
 - 4 Slim, H. (2020) 'Notable humanitarians who took sides'. Стаття в Інтернеті. *The New Humanitarian* («Нова гуманітарна діяльність»)
 - 5 Короткий огляд про порятунок під час Голокосту див. у роботі Bauer, Y., Zuroff, E. and Litvak, Y. (eds) (2007) *Encyclopaedia Judaica*, Vol. 9, 2nd edn. USA: Macmillan Reference, pp 409ff.
 - 6 Див., наприклад, Carnegie, A., Howe, K., Lichtenheld, A. et al. (2022) 'The effects of foreign aid on rebel governance: evidence from a large-scale USAID program in Syria' *Economics and Politics* (34) 1: 41-66 (<https://doi.org/10.1111/ecpo.12178>).

по той бік лінії фронту.⁷ Але для конкретних організацій з надання допомоги для порятунку та захисту життя, які поєднують в собі прагнення до перемоги та людяність, гуманітарний опір видається більш точним описом, ніж більш широке поняття повстанського правління та більш вузької практики самозахисту.

Історичні та сучасні приклади дозволяють дати відносно просте визначення гуманітарного опору:

Гуманітарний опір — це порятунок, допомога та захист людей, які страждають від несправедливого ворожого режиму. Він спеціально організовується окремими особами та групами, які є у політичній опозиції до режиму і підтримують опір проти нього через свої політичні зобов'язання або особисту совість. Гуманітарний опір підтримує одну зі сторін і здійснюється без згоди ворога, часто таємно і з великим особистим ризиком.

Використання слова «ворог» є ключовим у цьому визначенні, оскільки люди, які працюють у сфері гуманітарного опору, визнають, що у них є ворог, тоді як нейтральні гуманітарні працівники повинні визнати, що у них його немає. Теза про совість також важлива, оскільки не всі працівники гуманітарного опору обов'язково є членами політичної партії або руху опору, які виступають як явні опоненти протилежної сторони. Деякі гуманітарні працівники застосовують підхід опору лише з міркувань особистої совісті. Їхній опір надихається релігійними або етичними переконаннями і не пов'язаний з конкретною політичною групою або групою опору.

Варто зробити останнє зауваження щодо визначення, хоча і досить філософське. Принцип солідарності традиційно використовується для опису форми гуманізму, яка не є нейтральною, а займає чийсь сторону.⁸ Тому може виникнути питання, навіщо нам потрібен термін «гуманітарний опір», коли ми можемо просто говорити про гуманітарну солідарність. Але, на мою думку, є різниця між солідарністю і опором. Солідарність виражає моральну та ідеологічну позицію, в якій ми погоджуємося зі справедливою справою інших і твердо стоїмо поруч з ними на підтримку їхньої мети. Солідарність — це, по суті, прихильність до єдності та спільної справи. Вона нічого не говорить про те, що можна зробити на практиці. Наприклад, будучи солідарним з Рухом громадянської непокори (РГП) в М'янмі, я міг би просто погодитися з їх боротьбою і сподіватися на краще для них. Солідарність — це більше ставлення, ніж дія,

7 Kaplan, O. (2017) *Resisting war: how communities protect themselves*. Cambridge: Cambridge University Press; Gorur, A. and Carstensen, N. (2016) 'Community self-protection' in Wilmot, H., Mamiya, R., Sheeran, S. et al. (eds) *Protection of civilians*. Oxford: Oxford University Press; Baines, E. and Paddon, E. (2012) 'This is how we survived: civilian agency and humanitarian protection' *Security Dialogue* 43 (3) (<https://doi.org/10.1177/0967010612444150>); Mac Ginty, R. (2021) *Everyday peace: how so-called ordinary people can disrupt violent conflict*. Oxford: Oxford University Press.

8 Weiss, T.G. (1999) 'Principles, politics and humanitarian action' *Ethics and International Affairs* 13 (<https://doi.org/10.1111/j.1747-7093.1999.tb00322.x>).

поки вона не проявляється в конкретних діях, таких як порятунок і турбота про конкретних людей і захист їх від ворога. У дії ваша солідарність неминуче повинна протистояти потужним силам навколо вас, які не хочуть, щоб ви рятували або допомагали, і покарають вас, якщо спіймають вас за цією справою. Солідарність — це передумова і мотивація до дії. Це не дія сама по собі, але в той момент, коли ви дієте як представник гуманітарної організації, ви будете чинити опір ворожій владі, і вона буде чинити опір у відповідь.⁹ Отже, точніше говорити про гуманітарний опір, оскільки він охоплює неминучу силову динаміку, пов'язану з проявом солідарності проти опонента.

Ще одна причина говорити про опір полягає в тому, що солідарність по-різному використовується різними гуманітарними організаціями. Багато нейтральних представників гуманітарних організацій, таких як Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), будуть підкреслювати, що вони солідарні з жертвами війни і насильства. Але тут вони говорять про солідарність, яка є нейтральною і універсальною, з усіма, хто страждає. Це дуже відрізняється від конкретної політичної солідарності з однією стороною проти іншої. Таким чином, дискурс солідарності може бути заплутаний, коли установи використовують його з різними значеннями. Опір є набагато більш чітким у визнанні прийняття сторони, ворожнечі та конфронтації, а також неминучої скритності, яка притаманна опору всіх видів.

Це абстрактне визначення може бути підкріплене кількома прикладами гуманітарного опору. Під час єгипетської революції 2011-2013 років багато лікарів свідомо поєднали свої політичні та гуманітарні зобов'язання і стали медиками опору, надаючи допомогу протестувальникам на площі Тахрір, підтримуючи одну сторону, але також лікуючи поранених з обох сторін.¹⁰ Ці медики вийшли на площу заради спільної справи з протестувальниками і усвідомлювали себе політично мотивованими медичними працівниками. Догляд за пораненими під час революційних протестів проти сил безпеки був їхнім внеском у боротьбу. Водночас їхня медична етика також зобов'язувала їх лікувати кожного пораненого, і вони також піклувалися про всіх поранених поліцейських та військовослужбовців, яких привозили до їхніх клінік. Однак їх неупередженість не була оцінена владою, і вони іноді зазнавали нападів і побиття в своїх польових клініках з боку сил безпеки за ту роль підтримки, яку вони відігравали, і за свою відданість революції. Подібні операції є нормою і в Сирії.¹¹

Останніми роками в середземноморському регіоні спостерігається подібна форма гуманітарного опору, спрямована на порятунок мігрантів, які тонуть під час спроб потрапити до Європи. Декілька гуманітарних неурядових організацій (НУО) використовували рятувальні

9 Я усвідомлюю, що це все трохи нагадує Фуко і що багато гуманітаріїв нового покоління розуміють роботи Фуко набагато краще, ніж я. Але, звичайно, це і ньютонівська фізика, яка скоріше передувала великому французу.

10 Roborgh, S.E. (2018) 'Beyond medical humanitarianism: politics and humanitarianism in the figure of the *Mīdānī* physician' *Social Science and Medicine* 211: 321–329 (<https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.06.037>).

11 'You got the stuff?': humanitarian activist networks in Syria, Dalia Abdelwahid, Humanitarian Exchange 59, November 2013 (<https://odihpn.org/publication/%c2%91you-got-the-stuff%c2%92-humanitarian-activist-networks-in-syria/>).

судна як політично мотивовану акцію, спрямовану на викриття міграційної політики Європейського союзу (ЄС) і протистояння їй. Деяким з них було відмовлено у стоянці в італійських портах, а їхні екіпажі були заарештовані. Кароліна Абу Саада, директор SOS Méditerranée Suisse, вважає свою організацію «своєрідним охоронцем Середземномор'я». Це громадянський рух, який протистоїть несправедливій і незаконній політиці країн ЄС, а молоді волонтери SOS «вважають свою політичну участь боротьбою з етнонаціоналізмом» в Європі.¹² У схожий, але менш видовищний і висвітлений у медіа спосіб, гуманітарні організації опору активно працюють на польсько-білоруському кордоні, організовуючи шляхи втечі для людей, які тікають від авторитарного уряду в Мінську.

Ще раніше, у 1980-х і на початку 1990-х років, діяло декілька важливих гуманітарних організацій опору. У Південному Судані в 1980-х роках Норвезька народна допомога (NPA) стала відомою завдяки тому, що зайняла чітку позицію у війні за незалежний Південний Судан. NPA відмовилася приєднатися до операції «Лінія життя Судану», нейтральної міжнародної операції з надання допомоги, координованої ООН, і натомість продовжувала надавати свою політичну підтримку безпосередньо боротьбі за незалежність. NPA відмовилася приєднатися до зусиль під мандатом ООН і співпрацювала лише з відділом допомоги і розвитку Народно-визвольного руху Судану, політичного крила Народно-визвольної армії Судану.

У сусідній Ефіопії тривала громадянська війна призвела до появи двох набагато більших гуманітарних організацій опору, які активно, хоча і приховано, підтримувалися західною допомогою і неурядовими організаціями. Народний фронт визволення Еритреї створив Еритрейську асоціацію допомоги (Eritrean Relief Association, ERA) для керівництва гуманітарними зусиллями у війні за незалежність від Ефіопії. Сусідній Тиграї, що бореться за регіональну автономію, а не за відокремлення, сформував Товариство допомоги Тиграю (Relief Society of Tigray, REST) — крило Народно-визвольного фронту Тиграю, що займається наданням допомоги. Як REST, так і ERA проводили надзвичайно масштабні програми допомоги протягом багатьох років своєї революційної боротьби. В середині 1980-х років їхні програми врятували людей від голоду і бомбардувань, а також допомогли сотням тисяч людей знайти безпечне місце в сусідньому Судані, коли їхні операції виявилися дуже малими, щоб вирішити проблему масштабного голоду. Обидві групи спочатку отримували підтримку в грошовій і натуральній формі в рамках транскордонних операцій, які координувало Бюро екстреної допомоги (Emergency Relief Desk, ERD) — консорціум західних неурядових організацій. Спочатку бюро ERD, спираючись на церкву, чинило опір відмові ефіопського уряду і західних гуманітарних організацій надати пріоритет життєво необхідній допомозі в районах повстанців. Діючи непомітно з Хартума, ERD з часом розширилося, включивши до свого складу великі нерелігійні НУО і отримавши значне західне фінансування.¹³ Організація ERD таємно

12 Fiore, J. (2019) 'Rescue and resistance in the Med: an interview with Caroline Abu Sa'da, Director of SOS Méditerranée Suisse' *Journal of Humanitarian Affairs* 1 (1) (www.manchesteropenhive.com/view/journals/jha/1/1/article-p62.xml).

13 Duffield, M. and Prendergast, J. (1994) *Without troops and tanks: the Emergency Relief Desk and the cross-border operation into Eritrea and Tigray*. Lawrenceville, GA: Red Sea Press.

пересувала колони вночі і надала значну оперативну автономію командам ERA і REST, багато з яких були ветеранами опору і всі вони були політично віддані визвольній боротьбі. Так само, як і багато гуманітарних працівників у мережі ERD.

Гуманітарний опір — це громадянський опір

Громадянський опір несправедливості, війні, диктатурі та окупації має багато форм. Це демонстрації, непокора, страйки, бойкоти та сидячі страйки. Існує поезія опору, література опору та мистецтво опору. Саботаж, секретність і шпигунство також відіграють свою роль. Жарти, графіті і карикатури широко використовуються для підтримки морального духу і підризу противника. Великий Джин Шарп (Gene Sharp) у своєму словнику на цю тему перерахував 198 різних методів, які можуть становити ненасильницький громадянський опір.¹⁴ Ця діяльність охоплює цілий спектр заходів, що включає абсолютне ненасильство, непокору, бойкоти, навмисне роздратування, примус і заподіяння шкоди різного роду.¹⁵ Кендіс Дельмас (Candice Delmas) підкреслює, що багато з цих видів діяльності можна вважати «нецивільними», оскільки вони є образливими, деструктивними і створюють незручності для інших.¹⁶ Опір також часто тягне за собою створення альтернативних соціальних інститутів і паралельного уряду. Саме тут гуманітарний опір стає одним з основних напрямків опору. Поряд з порушенням існуючого порядку, громадянський опір може створювати нові організації та «виробництво колективних благ».¹⁷ Ці колективні блага включають альтернативні державні послуги, створення нових політичних просторів та цілеспрямоване створення «робочих утопій», таких як кооперативи, мовні школи або «громади з нульовим рівнем доходів», які втілюють цілі руху опору.

Гуманітарний опір уособлює цей тип продуктивного громадянського опору, створюючи або активізуючи діяльність установ з надання надзвичайної допомоги під час надзвичайних ситуацій і в ім'я перемоги. У М'янмі люди, віддані справі опору, бойкотують урядові установи і створюють нові асоціації для порятунку і допомоги людям, які страждають від насильства диктатури і зростаючої бідності, або активізують існуючі соціальні та релігійні інститути з тією ж метою. В Україні, де ціла нація бореться за виживання проти зовнішньої агресії, люди масово об'єднуються як добровільні помічники, щоб значно розширити надання продовольчої допомоги, термінового житла і освіти, соціальної роботи, цивільної оборони, швидкої допомоги і пожежних служб. За оцінками, протягом перших трьох місяців війни було

14 Sharp, G. (2012) *Sharp's dictionary of power and struggle – the language of civil resistance in conflicts*. Oxford: Oxford University Press.

15 Конкретні приклади та аналіз рухів громадянського опору за останні сто років див у роботах: Chenoweth, E. (2021) *Civil resistance: what everyone needs to know*. Oxford: Oxford University Press; Roberts, A. and Garton Ash, T. (eds) (2011) *Civil resistance and power politics: the experience of non-violent action from Gandhi to the present*. Oxford: Oxford University Press; Erickson Nepstad, S. (2011) *Nonviolent revolutions: civil resistance in the late 20th century*. Oxford: Oxford University Press.

16 Delmas, C. (2020) *A duty to resist: when disobedience should be uncivil*. Oxford: Oxford University Press.

17 della Porte, D. and Diani, M. (eds) (2015) *The Oxford handbook of social movements*. Oxford: Oxford University Press, p3.

створено 1700 нових місцевих гуманітарних груп. До них відносяться мережі взаємодопомоги та невеликі осередки опору, які активно рятують людей із конфліктних та окупованих міських районів.¹⁸

Усі ці благодійні заходи поєднують в собі гуманітарну мету і мету опору в одній і тій же діяльності. Бути працівником гуманітарної служби опору в М'янмі чи Україні означає відігравати свою роль у боротьбі. Робота медиком, пожежником або викладач із надзвичайних ситуацій вважається і розуміється як цінна форма громадянського опору. Працівники гуманітарного опору обрали на чийй вони стороні, і втілюють свої політичні зобов'язання перед опором у своїй гуманітарній роботі, яка втілює принцип гуманності до тих, хто страждає від несправедливості. Говорячи мовою часів Другої світової війни, вони воюють на внутрішньому фронті.

Гуманітарний опір має вагомий вплив. Десятки тисяч людей були врятовані з українських міст, що зазнали російського нападу, неформальними групами, які використовують власні автомобілі та таємні маршрути у безперервній естафеті рятувальних рейсів. Ці рятувальники розглядають свою гуманітарну роботу як частину політичної боротьби проти російського вторгнення. У М'янмі сотням тисяч людей надається допомога продуктами харчування, медична допомога та екстрена освіта з боку рятувальних комітетів та комітетів допомоги, сформованих людьми з CDM, які залишили державну роботу заради роботи в альтернативних організаціях опору. Тиграйський народ має давню традицію організації допомоги в рамках боротьби з конфліктуючими ефіопськими режимами. Багато важливих сирійських НУО були сформовані в антиасадівських районах — вони пронизані гуманітарними цілями і цілями опору в рівній мірі.

Допомога повстанцям, повстанське правління і ангажована допомога, можливо, донедавна формально не називалися гуманітарним опором, але ця практика є давньою і послідовною. У ХХ столітті вона була чітко розроблена в більш широких теоріях тотальної війни або маоїстського повстанського руху, обидва з яких заохочують цивільне населення відігравати свою роль у політичній і військовій боротьбі, беручи на себе соціальні функції. Гуманітарні зобов'язання також лежать в основі патріотизму, коли працівники соціальної сфери регулярно лікують, годують, навчають, дають притулок і захищають власний народ та його союзників в ім'я перемоги. В обох світових війнах більшість національних товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця були пов'язані зі своїми урядами. Вони визначилися як патріотичні гуманітарні організації.¹⁹

Варто зазначити, що гуманітарний опір часто народжується з опору звичайним гуманітарним організаціям, які розглядаються як надмірно домінуючі або занадто обережні. Місцеві

18 Stoddard, A., Harvey, P., Timmins, N. et al. (2022) *Enabling the local response: emerging humanitarian priorities in Ukraine March–May 2022*. London: Humanitarian Outcomes (www.humanitarianoutcomes.org/Ukraine_review_June_2022).

19 Hutchinson, J. (1996) *Champions of charity: war and the rise of the Red Cross*. Oxford: Routledge.

гуманітарні активісти часто зневірюються в існуючих моделях надання допомоги і відмовляються від них, щоб діяти самостійно, без перешкод з боку нейтралітету або неналежного рівня бюрократії та управління. Так робили засновники ERD в Ефіопії у 1980-х роках, і багато в чому й організації «Врятуйте дітей», і «Оксфам» формувалися в гуманітарному опорі британській блокаді окупованої Європи в наступних світових війнах. Американський об'єднаний розподільчий комітет (The American Joint Distribution Committee, JDC), заснований під час Першої світової війни, врятував понад 30 000 євреїв від нацизму в 1930-х і 1940-х роках. Міжнародний комітет порятунку (The International Rescue Committee, IRC) також народився в політично заангажованому гуманітарному опорі. Він розпочав свою діяльність у 1930-х роках, таємно і мужньо рятуючи людей від нацизму через свою мережу опору. Сьогодні це провідна міжнародна НУО та bastion нейтрального гуманітарного середовища.

Церковні організації мають значний досвід гуманітарного опору. У той час як багато основних християнських конфесій підтримували європейський фашизм або йшли на компроміси з ним, багато окремих християн, священиків і членів релігійних орденів активно брали участь в опорі, рятуючи людей, яким загрожувала небезпека.²⁰ Різні форми гуманітарного опору також були важливою частиною католицької теології визволення, яка протистояла диктатурі в багатьох регіонах Латинської Америки. Багато католицьких організацій, які опікувалися своїми громадами в Центральній і Південній Америці в 1970-х і 1980-х роках, були політично заангажованими і ставали на чийсь бік.²¹ Архієпископ Оскар Ромеро (Oscar Romero), відомий як голова таких активістських рухів, загинув мученицькою смертю. Його людяність ґрунтувалася на практичній солідарності з бідними та відвертому запереченні несправедливості домінуючої політичної системи його часу. Сьогодні сім'ї по всій Європі, які вивішують українські прапори та допомагають або приймають українських біженців, роблять це в прояві як духу опору, так і духу людяності. Ці дві моральні цінності не суперечать одна одній. Дійсно, обов'язок чинити опір часто вимагає обов'язку допомагати.

20 Butler-Gallie, F. (2019) *Priests de la Resistance!*. London: Oneworld Publications.

21 Linden, I. (2009) *Global Catholicism: diversity and change since Vatican II*. London: Hurst, ch 5–7.

Гуманітарний опір і гуманітарна етика

Гуманітарний опір має значну моральну цінність, оскільки він одночасно бере на себе два важливих етичних зобов'язання: одне на користь політичної справедливості, а інше — реагування на індивідуальні страждання, спричинені несправедливістю. Крім того, він за своєю суттю більш орієнтований на місцеве населення, ніж численні міжнародні гуманітарні зусилля. Це надає йому третій важливий етичний вимір політичного самовизначення відповідно до нової гуманітарної цінності неколоніальної «локалізованої» допомоги.²² Ця потрібна мета є більш серйозним моральним зобов'язанням, ніж нейтральний гуманізм, який є морально короткозорим у своєму вузькому фокусі лише на стражданнях і в своєму сліпому утриманні від участі в ширшій політичній етиці. Нейтральний гуманізм свідомо не бачить різниці між тиранією і демократією, агресією і самообороною, справедливою справою і несправедливою справою, і утримується від будь-яких «суперечок політичного, расового, релігійного або ідеологічного характеру».²³ Враховуються лише тіла, що страждають. Це похвальне етичне зобов'язання, але воно менше, ніж гуманітарна допомога опору, яка бачить несправедливість і протистоїть їй, а також допомагає її жертвам.

Політичні зобов'язання працівників гуманітаріїв опору етично засновані на моральному обов'язку протистояти несправедливості і кидати виклик тиранії, який завжди був загально визнаним. Кендіс Дельмас (Candice Delmas) визнає це як природний «обов'язок чинити опір». Вона додає до цього природного обов'язку специфічний «асоціативний обов'язок», який зобов'язує нас підтримувати тих, з ким ми поділяємо політичну приналежність до держави, спільноти чи якоїсь ідентичності. Ці обов'язки зобов'язують нас допомагати «виправляти і повідомляти» про аморальні умови і «стверджувати і діяти солідарно» з людьми, які страждають навколо нас.²⁴ Працівники гуманітарного опору явно мобілізовані цим універсальним обов'язком і своїм специфічним асоціативним обов'язком як українців, сирійців або демократів. Їхня гуманітарна робота також має додатковий етичний ефект, підвищуючи моральний дух людей, які борються за справедливу політичну справу.

Якщо опір є етично обґрунтованим, то гуманітарна діяльність групи опору також має бути обґрунтованою. Організації гуманітарного опору можуть відповідати своєму визначенню як гуманітарні лише тоді, коли вони керуються двома основними цінностями гуманізму, які широко визнані в етиці, політиці та праві: гуманність і неупередженість.²⁵ Організації гуманітарного опору повинні твердо дотримуватися першого принципу гуманітарної

22 Slim, H. (2021) 'Localization is self-determination' *Frontiers* (www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpos.2021.708584/full#:~:text=The%20fundamental%20moral%20and%20political,the%20right%20to%20self-determination).

23 Більше про принцип нейтралітету читайте за посиланням www.ifrc.org/fundamental-principles.

24 Delmas, C. (2020) *A duty to resist: when disobedience should be uncivil*. Oxford: Oxford University Press, ch 5–6.

25 Огляд сучасної гуманітарної етики див. у роботі Slim, H. (2015) *Humanitarian ethics: a guide to the morality of aid in war and disaster*. London and Oxford: Hurst and Oxford University Press.

ідеології — «захищати життя і здоров'я та забезпечувати повагу до людини». Більшість таких організацій сьогодні діють за цим принципом у повсякденному житті, рятуючи людей або працюючи в лікарнях, школах, продовольчих програмах і таборах для переміщених осіб, часто з великою мужністю, оскільки самі є переміщеними особами, а іноді під обстрілами або під загрозою вбивства, захоплення та ув'язнення.

Неупередженість також має бути важливою для працівників гуманітарного опору. Це зобов'язання справедливо застосовувати принцип гуманності без дискримінації та керуючись виключно потребами людини. У зонах опору відносно легко використовувати людські потреби як основний критерій при визначенні пріоритетів і прийнятті рішень щодо розподілу допомоги, оскільки організації допомагають своїм власним громадам, що чинять опір. Але справжнім випробуванням для гуманітарних організацій опору є визначення потреб їхніх ворогів. Чи будуть українські гуманітарні організації опору справедливо реагувати на потреби поранених російських солдатів і проросійських цивільних осіб у Херсоні та на Донбасі, якщо вони перемістяться на раніше окуповані території після успішного українського контрнаступу? Чи будуть працівники гуманітарного опору в М'янмі годувати сім'ї диктаторських чиновників і давати освіту їхнім дітям? Гуманітарна етика вимагає від них цього.

Етика секретності та жертвності

Два інших етичних зобов'язання виділяються в гуманітарному опорі: секретність і жертвність.

Секретність є важливим етичним зобов'язанням в гуманітарному опорі. Діючи без згоди своїх ворогів, працівники гуманітарного опору часто повинні покладатися на приховані операції, щоб захистити людей, яким вони допомагають, і щоб захистити себе. Вони також повинні свідомо обманювати ворога, приховуючи і маскуючи свою гуманітарну діяльність, а також брехати про неї. Такі приховані операції не є чимось новим для гуманітарного порятунку та допомоги і є морально виправданими за певних обставин. Диктатура і незаконне вторгнення — два таких випадки. Обманювати тиранів і загарбників не є неправильним з точки зору моралі, якщо це робиться заради доброї справи.

Секретність має місце і в гуманітарних організаціях опору. Для безпеки та успіху секретних операцій важливо, щоб інформація була обмеженою. Прихована гуманітарна діяльність, як правило, вимагає, щоб повний оперативний нагляд здійснювався лише кількома ключовими особами. Більшість членів організації навмисно не інформують про те, як працює вся організація і хто саме бере участь у різних видах діяльності. Зразковим прикладом внутрішньої секретності в гуманітарному опорі є Підпільна залізниця в США, яка, як відомо, переправляла рабів-утікачів до північних штатів і Канади, відверто ігноруючи Закон про рабів-утікачів. Залізниця була мережею таємних шляхів втечі та конспіративних будинків, яка врятувала приблизно 100 000 людей у першій половині 19-го століття. Залізницею керувала мережа квакерів, аболіціоністів та раніше поневолених людей. Вона координувалася з вуст в уста різними «кондукторами», які наголошували на тому, що не знають особистостей

один одного і не мають карт або списків конспіративних квартир. Таємні, розсіяні і ніким не керовані мережі, такі як залізниця, часто мають вирішальне значення для успіху гуманітарного опору і етично виправдані їхніми добрими намірами і справедливістю їхніх результатів.

Необхідність збереження таємниці в певних операціях гуманітарного опору накладає на їхніх спонсорів і прихильників чіткий обов'язок поважати і захищати цю таємницю. Розсудливість донорів необхідна для захисту людей і забезпечення успіху. Так само, як і відповідальне партнерство з новостворюваною мережею опору. Було б згубно намагатися надмірно розвивати її або змушувати її відповідати загальноприйнятим стандартам — таким чином діяльність з опору спотворює свою сутність як дифузної, стійкої та керованої на місцевому рівні. У свою чергу, гуманітарні організації опору повинні знайти правильний баланс, який дозволить їм бути достатньо підзвітними своїм партнерам по фінансуванню, не завдаючи при цьому шкоди своїй мережі.

Готовність до самопожертви або мучеництва заради справи, як правило, більш розвинена і прийнятна в гуманітарному опорі, ніж у нейтральній гуманітарній діяльності. Гуманітарний опір, з його відвертою політичною заангажованістю, несе більші витрати, оскільки вороги розглядають політичну заангажованість як пряму загрозу. Таємні операції також зазвичай розглядаються як злочин і зрада. Тому ангажовані гуманітарні працівники часто йдуть на набагато більший ризик, ніж нейтральні гуманітарні працівники, і готові померти за те, що вони роблять, тому що це так багато для них значить. Вони сприймають свою смерть як політичну смерть за свою справу і за гуманітарні цінності. Це надає їхній діяльності остаточного та екзистенційного характеру, чого зазвичай не існує серед працівників міжнародних гуманітарних організацій, чия кар'єра дозволяє їм відносно комфортно переходити від однієї кризи до іншої, не маючи безпосередньої особистої зацікавленості.

Гуманітарний опір і міжнародне право

Не існує очевидних правових перешкод для практики гуманітарного опору. Гуманітарні цілі організацій опору міцно ґрунтуються на правах людини на життя, здоров'я, житло, освіту, засоби до існування та гуманне поводження, а часто і на більш широкому політичному праві на самовизначення. Відповідальність за опір зовнішньому гнобленню та допомогу власному народу також впливає з декларативного принципу статті 29 Загальної декларації прав людини, яка стверджує, що «кожна людина має обов'язки перед суспільством, в якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особистості».

МГП не вимагає нейтралітету при наданні гуманітарної допомоги і визнає як політично заангажовану гуманітарну діяльність, так і нейтральну. Наполягання на нейтралітеті як компоненті гуманітарної діяльності не має сенсу, оскільки різні положення МГП вимагають, щоб гуманітарний доступ, допомога і гуманне поводження надавалися і забезпечувалися самими воюючими сторонами, які за визначенням не є нейтральними сторонами. МГП вимагає, щоб організації, які надають допомогу, були «неупередженими гуманітарними організаціями».²⁶ Як зазначалося вище, організації гуманітарного опору можуть діяти неупереджено, навіть якщо вони не є нейтральними.

Стаття 23 Четвертої Женевської конвенції наголошує на тому, що гуманітарна допомога не повинна використовуватися для надання «певної переваги» «військовим зусиллям або економіці ворога». Важко висунути це твердження проти організацій опору, оскільки за своєю природою ситуації опору, як правило, передбачають значну асиметрію сил між сильними тиранами, загарбниками або окупантами та набагато слабшими рухами опору. Також широко усвідомлюється, що принцип вільного пропуску застосовується до будь-якого вантажу допомоги, незалежно від того, чи відправляється він державами, гуманітарними організаціями або приватними особами, чи регулярно імпортується.²⁷ Жодне джерело або тип організації не має монополії на надання допомоги.

Однак певну перевагу можна було б отримати, якби кошти на допомогу організаціям опору використовувалися безпосередньо для фінансування військових операцій збройного крила руху опору або урядових збройних сил у національній боротьбі опору. Тоді така допомога буде вже не гуманітарною, а військовою.

Обговорення питання перенаправлення коштів і непрямой підтримки тероризму, звичайно, було в центрі "війни з тероризмом" і суперечок про відповідність чи невідповідність антитерористичного законодавства нормам МГП. На практиці західна політика має тенденцію бути жорсткою щодо рухів опору, проти яких вона виступає, таких як Хамас і Талібан, і м'якою

26 Чотири Женевські конвенції (1949 р.), загальна стаття 3.

27 Див. коментар до статті 23 Четвертої Женевської конвенції (<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=660CC3CB70E98F1AC12563CD0042B693>).

щодо тих, які вона підтримує, наприклад, в Україні і М'янмі. Тому юридичне неприйняття гуманітарного опору в деяких випадках залежить від політичних уподобань і правової інтерпретації конкретних держав, а не на основних правових вимогах самого МГП, яке не має жодних проблем з наданням допомоги політично відданими сторонами. Більше того, воно цього вимагає.

Починаючи з 1990-х років, принцип нейтралітету з'явився як закон і політика у визначеннях гуманітарної діяльності ООН. Резолюція 46/182 Генеральної Асамблеї ООН, яка заснувала гуманітарну систему ООН у 1991 р., наполягає на нейтралітеті як необхідному елементі міжнародної гуманітарної діяльності установ ООН.²⁸ Вона підтверджує це у щорічній резолюції Генеральної Асамблеї про зміцнення координації міжнародної гуманітарної системи. Але ця резолюція та резолюції, що її доповнюють, стосуються і регулюють діяльність установ ООН. Її наполягання на нейтралітеті в гуманітарній діяльності було свідомо розроблено з метою обмеження міжнародного політичного втручання в суверенітет держав, що отримують допомогу. Резолюція 46/182 та подальші документи не передбачають нейтралітету в зусиллях національних урядів з надання допомоги або місцевих організацій з надання допомоги та мереж взаємодопомоги на рівні громад. У будь-якому випадку резолюції Генеральної Асамблеї самі по собі не є обов'язковими для виконання державами.

Основним принципом МГП є принцип морального і правового паритету між воюючими сторонами. Це гарантує, що всі збройні сили, незалежно від їхніх політичних мотивів, повинні отримувати однакове ставлення з точки зору гуманітарного права. Такий самий паритет має бути чітко застосований до гуманітарних організацій, що знаходяться по різні боки у війні. Юридично та етично неправильно стверджувати, що гуманітарні організації, які неупереджено рятують життя на боці вашого ворога, не є такими ж легітимними, як організації, які неупереджено рятують життя на вашому боці. Визнання морального паритету між гуманітарними організаціями, які не є нейтральними, дає відповідну етичну та правову повагу ангажованим гуманітарним організаціям.

28 Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 46/182 (1991) (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/582/70/IMG/NR058270.pdf?OpenElement>).

Дискредитація звичайної гуманітарної діяльності?

Окрім питань права, існує занепокоєння, що більш офіційне визнання гуманітарного опору в політиці та практиці надання допомоги ризикує зашкодити сприйняттю традиційної гуманітарної діяльності. Якщо загально визнано, що деякі гуманітарні організації можуть займати і займають чийсь сторону, чи не зробить це всі гуманітарні організації об'єктом підозр і навіть посилить загрозу обструкції та нападу на них як на потенційних ворогів? Це занепокоєння виходить з того, що визнання нової категорії гуманітарних акторів дискредитує нейтральну гуманітарну діяльність. Нове поняття гуманітарного опору може розмити і забруднити ретельно встановлені міжнародні уявлення про гуманізм, які підкреслюють прозорість, переговорний процес, згоду уряду, нейтралітет і незалежність, які не обов'язково є принципами дій в гуманітарному опорі. Два моменти вказують на те, що страх перед дискредитацією, ймовірно, перебільшений.

По-перше, багато міжнародних гуманітарних організацій, схоже, не усвідомлюють, що їх вже сприймають як однобоких, а не нейтральних. У більшості сучасних війн і боротьби опору ліберально налаштовані агентства, що фінансуються Заходом, автоматично розглядаються як інструмент інтервенціоністської політики заходу. Їхній нейтралітет жодним чином не сприймається за чисту монету авторитарними режимами, урядами, суспільствами і воюючими сторонами в Азії, Африці і Латинській Америці. Це одна з причин, чому їх доступ і прагнення часто наштовхуються на перешкоди, оскільки вони вважаються втіленням західного світогляду і західних інтересів і, як правило, очолюються західними людьми.

По-друге, не факт, що розширення гуманітарної діяльності шляхом відкритого визнання ангажованих гуманітарних організацій, не зашкодить традиційній гуманітарній діяльності. Тут повчальною є аналогія з партизанами. Бойд ван Дейк (Boyd van Dijk) показав, що партизани протягом десятиліть не мали юридичного визнання і захисту в міжнародному гуманітарному праві.²⁹ Навпаки, їх вважали морально неприйнятними, оскільки воювали безчесно, як "нерегулярні формування", без уніформи і знаків розрізнення, і вели таємні операції. Їх вважали аморальними бандитами на противагу військовим професіоналам, пов'язаним честю та принципами. У результаті партизанів регулярно страчували, коли вони потрапляли в полон. Проте поступово сили опору та партизанські сили стали сприйматись як виправдані та мужні у своїй боротьбі проти нацизму, імперіалізму та комунізму, і держави змінили закони війни, щоб офіційно визнати їх учасниками бойових дій. Бійці партизанського опору (зазвичай відомі сьогодні як озброєні групи) нарахи юридично визнані та захищені як комбатанти. Це не призвело до збентеження і не зменшило визнання звичайних урядових сил.

Нам потрібен аналогічний процес морального визнання і правового захисту для ангажованих гуманітарних діячів. Їх гуманітарна діяльність має бути визнана цінною і легітимною. Їхній

29 van Dijk, B. (2022) *Preparing for war: the making of the Geneva Conventions*. Oxford: Oxford University Press, ch 4.

підхід може відрізнятись від підходу нейтральних гуманітарних організацій, але їхнє право на повагу та захист має бути рівним з ними. Визнаючи діяльність опору, гуманітарні організації не повинні забруднювати або завдавати шкоди репутації звичайних гуманітарних організацій, чії футболки і вантажівки прикрашають їхні офіційні емблеми і чий особливий нейтральний метод є загальнозрозумілим.

Антигуманітарний опір

Ще більший виклик легітимності гуманітарного опору виникає тоді, коли він здійснюється групами, чії політичні цілі, військові дії та робота з надання допомоги глибоко суперечать загальнолюдській моралі, гуманності та неупередженості. Такі групи діють відповідно до виразно антигуманістичних цінностей. Вони часто тісно пов'язані з урядовими силами та збройними формуваннями, які вчиняють масові звірства і регулярно порушують МГП, а їхні гуманітарні зусилля значною мірою є негуманними. Таким чином, їх правильніше описати як втілення глибоко нецивілізованого і антигуманітарного опору.

Талібан є яскравим прикладом цього. Коли Афганістан перебував під радянською окупацією, багато західних гуманітаріїв підтримували джихадистський опір моджахедів. Вони тісно співпрацювали з ними, оскільки вважали їхню справу політично справедливою і визнавали очевидні гуманітарні зусилля їхнього опору. Подібне визнання гуманітарного опору в Афганістані протягом 20 років після 2001 р. було значно більш проблематичним, коли опір вторгненню США і Організації Північноатлантичного договору (НАТО) очолював Талібан Ці зусилля опору Талібану, як правило, були зосереджені на охороні здоров'я, освіті та підтримці засобів до існування для людей, які перебували під його контролем. Однак визнання їхніх пріоритетів і методів гуманітарним опором було проблематичним з двох причин: по-перше, тому що гуманітарні установи Талібану працювали під безпосереднім контролем політичного керівництва, яке одночасно організовувало і виправдовувало масові звірства; по-друге, тому що гуманітарна ідеологія Талібану не витримала випробування на неупередженість через переслідування жінок і дівчат. Очевидно, що невірно вважати таку допомогу, яка є глибоко антигуманітарною та абсолютно упередженою, гуманітарним опором, навіть якщо вона рятує і захищає життя деяких людей.

У гуманітарній історії ХХ століття німецький Червоний Хрест є показовим прикладом політично заангажованої антигуманітарної організації. Частково їхня робота полягала у порятунку життя німців та захисті військовополонених союзників відповідно до гуманітарних цінностей, але їхні машини швидкої допомоги також постачали нацистські табори смерті газом "Циклон Б".³⁰ Співучасть керівництва німецького Червоного Хреста у нацистському геноциді показує, що роль націоналістичних організацій та організацій Опору у наданні допомоги завжди повинна оцінюватися за рівнем їхньої співучасті з негуманними політичними системами. Гуманітарні організації Опору, які дійсно діють відповідно до принципів гуманності

30 Morehead, C. (1998) *Dunant's dream: war, Switzerland and the history of the Red Cross*. London: Harper Collins.

та неупередженості, не можуть автоматично вважатися негуманними і аморальними, тому що вони підтримують несправедливу справу. Навпаки, ступінь їхньої активної участі у підтримці антигуманних дій має бути головним мірилом їхньої гуманітарної легітимності або ганьби. Як і їхні військові колеги, працівники гуманітарного опору повинні оцінюватися за їхню співучасть у нелюдських діях, а не лише за політичну лояльність.

Це питання співучасті у нелюдськості є сьогодні тестом для політично заангажованих гуманітаріїв на окупованому Росією Донбасі. Тут можуть існувати проросійські організації, що займаються гуманітарною допомогою, які діють неупереджено в суспільстві навколо себе, щоб рятувати і покращувати життя людей. Але також можуть бути проросійські благодійні групи, які свідомо співпрацюють з російським урядом у його протиправній та нелюдській політиці фільтрації, розлучення сімей, катувань, депортації, зникнень та страт без суду і слідства над українцями. Якщо це так, то вони не можуть претендувати на статус гуманітарних організацій, а повинні бути правильно визнані учасниками міжнародних злочинів.

Тест на легітимність для гуманітарних організацій опору є надзвичайно важливим. Але не менш важливо відзначити, що організації, які надають антигуманітарну допомогу, ймовірно, становлять меншість. Переважна більшість організацій опору хочуть і можуть здійснювати рятувальні роботи і надавати допомогу в дусі основних принципів гуманізму — гуманності та неупередженості.

Гуманітарний опір — це гуманізм

Гуманітарії опору відіграють дуже важливу роль у зменшенні людських страждань, спричинених війною та військовою диктатурою, а також в інших формах громадянського опору несправедливості, коли людей переслідують через расову чи релігійну приналежність або через жінконенависництво, гомофобію чи трансфобію. Їхні політично заангажовані організації з надання допомоги виникають для полегшення людських страждань у душі гуманності та неупередженості, що свідчить про їхню діяльність як гуманітаріїв. Їх гуманітарна діяльність є справжньою. Вона не може бути якимось чином відкинута як несправжня, тому що гуманітарні переконання людей збігаються з їхніми політичними зобов'язаннями і їхнім протистоянням ворогу. Життя, врятоване у спротиві, — це врятоване життя. Цивільні особи, врятовані з оточеного міста мережами опору, є дійсно врятованими. Взаємодопомога, яку таємно організують один для одного спільноти лесбійок, геїв, бісексуалів, транссексуалів і квір (ЛГБТК), — це реальна допомога. Робота гуманітаріїв опору — це і є гуманізм, а не спотворена подоба більш автентичної практики. Опір, рятувальна та захисна діяльність є надзвичайно важливим проявом людяності в дії для мільйонів людей сьогодні і залишатиметься таким і надалі.

У світі слід очікувати зростання громадянського опору авторитаризму, кліматичній несправедливості, міждержавним війнам, нерівності, різного роду фобіям та дискримінації. Ця тенденція викликати нові соціальні рухи, рухи взаємодопомоги та виживання, в яких гуманітарна діяльність з порятунку життя буде відігравати провідну роль. Вкрай важливо, щоб традиційні гуманітарні організації розуміли і поважали гуманітарний опір, знаходили способи обережно і непомітно підтримувати його, не руйнуючи його локальний і часто прихований характер.